

OD ISTE AUTORKE

ŽIVOT BEZ KRPELJA
KOSTURI OKRUGA MEDISON
DABOGDA TE MAJKA RODILA
UHO, GRLO, NOŽ
MUŠKARAC U GRLU
ZAŠTO PSUJEM

VEDRANA RUDAN

Ples oko Sunca

AUTOBIOGRAFIJA

Laguna

Copyright © 2019 Vedrana Rudan
Copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Autor fotografije na koricama: Kamil Szkopik.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Slavenu i Asju

Hvala Katji B. što će plesati sa mnom

Sadržaj

I.	Djetinjstvo i oko njega	13
II.	Ah, taj moj tata	26
III.	Mama, tata, kava, prijateljica i ministar	32
IV.	Tko sam ja	42
V.	Mama, sestra moja, i kći moja i sin moj	44
VI.	O učenju i očaju.	52
VII.	Ja učiteljica, ja vodička	70
VIII.	Dijete, ja i on.	82
IX.	Kad je cvetalo cveće u moje Preduzeće	88
X.	Nije radio sve što svira	117
XI.	Rat	161
XII.	Ratne priče.	169
XIII.	Orvel ima krov za vašu glavu	185
XIV.	Brak.	206
XV.	Uho, grlo, nož	210

XVI. Nacional221
XVII. Promocije226
XVII. Televizija229
XIX. Putovanja238
XX. Blog.246
XXI. Starost248
<i>O autorki</i>253

„Nona“, rekla mi je unuka, „molim te ostani živa do proslave naših okruglih rođendana.“ Moja će unuka ove godine sredinom listopada imati deset, kći krajem svibnja četrdeset, ja krajem listopada sedamdeset. „Postolje torte bit će najšire, to će biti tvoj komad, prvi kat će biti mamin, drugi kat, najmanji, moj. Meni se baš i ne jede torta, ne smijem jesti slatko, ja bih htjela da nas tri cure odemo u London, ali prije nego se potopi, čitaš li o ovim klimatskim promjenama? Proslavimo rođendane prije rođendana.“ Unuka puna planova. Kći proslavu rođendana zamišlja kao tulume sa grupama svojih prijatelja, odmalena je bila okružena hordama ljudi. Ja, ja, Slavljenica, ja Okrugla, užasnuta sam. Sedamdeset? Ja imam sedamdeset? Ja?

I

Djetinjstvo i oko njega

Rodila sam se u Voloskom, to je minijaturno turističko mjesto pokraj Opatije. Danas tamo rodilište ne postoji, u Opatiji ga nikad nije ni bilo, ipak uvijek kažem da sam rođena u Opatiji jer mi ide na živce kad me ljudi pitaju: Volovsko, gdje je Volovsko? Onda moram objašnjavati da volovi nemaju baš nikakve veze sa mjestom koje se zove Vo-lo-sko. Prošle smo godine muž i ja odlučili prodati kuću u kojoj živimo i preseliti se u moje rodno mjesto koje još uvijek izgleda onako kako je izgledalo pred sto godina. Lučica, minijaturna plaža, stare, primorske kuće, domaći ljudi love ribu i ispijaju kave pokraj rive, u ranu jesen možeš u sivom moru vidjeti lijene cegule moje mladosti. Ne, ne znam ni književni ni latinski naziv za tu ribu. Koliko sam ljeta provodila na rivi u Dragi gledajući u cegule i strepeći nad mamcem. Hoće li ga ribe progutati ili samo skinuti s udice? Ponekad bih imala sreće, ako je to bila sreća? Lovila sam ribu koja mrtva ničemu nije služila. Jeli je nismo. Ribe su plutale u blizini cijevi kroz

koju su prolazila naša govna, mi smo djeca lovili radi lova, bio nam je izazov pobijediti lukava, siva stvorenja čije su mekane usne pažljivo sa udice otkidale loptice kruha. Koji gušt kad bih ipak jadnu ribu izvukla i tresnula je na vruću rivu. Pa ispočetka, pa tako satima. Draga više nije što je bila. Stare, prekrasne vile kupili su moderni hrvatski kriminalci, plaže su unajmili čudni ljudi i prekrili ih ležaljka, na „mojoj“ plaži, tamo ispod spomenika herojima iz Drugog svjetskog rata osvanuo je „bič bar“. Jeziva muzika trešti od jutra do mraka. Jedino što je ostalo staro od Drage je Bar u kome su, kad sam ja bila dijete, pili piće i igrali karte samo muškarci. Ostali su i neki ljudi koji su nekad davno bili podozrivi prema svim strancima osim prema turistima od kojih su živjeli. Danas su se navikli na strance koji su kupili Dragu. Drago mi je da sam prodala „kuću“ koju sam tamo imala.

Muž i ja smo odlučili, Volosko je jedino mjesto gdje ima smisla živjeti kad odeš u mirovinu, blizu si Rijeke i bolnice, blizu si mora, gužve ljeti ne mogu biti nepodnošljive jer nema sadržaja koji bi mogli privući horde pijanih partijanera. Sa unukom smo otišli na picu i pohvalili se: „Nona i nonić će kupiti stan ovdje. Pokazat ćemo ti ga. Ti voliš Volosko, ljeti ćeš doći k nama, moći ćeš sama otići na plažu, blizu nam je tvoja najdraža picerija.“ Dijete nas je zaprepašteno gledalo: „Vidite li vi koliko ima stepenica do ovog stana? Kako mislite doći do njega? Nona, ti si stara, bole te noge, morat ćeš stalno biti doma ili će te nonić nositi na kavu.“ Moja je unuka umirala od smijeha, a ja sam se po tko zna koji put oprostila od još jednog sna.

Do moje pete godine živjeli smo u ogromnom stanu u Opatiji. Moja majka i moja baka, njezina majka, bile su u

partizanima, bio je i moj otac. Partizani su taj veliki stan oteli ženi koja je u istoj kući živjela u potkrovlju. Imala sam četiri godine kad je gospođa virila kroz okrugli, mali prozor i gledala moju prijateljicu, psa i mene kako se igramo u njezinom vrtu. Kroz maglu se sjećam proslave noninog šezdesetog rođendana. Bila je velika fešta. K nama je došao njezin sin sa ženom i moj bratić, oni su živjeli u Mošćeničkoj Dragi. Slavili smo u vrtu, ona nas je žena gledala. Mama je bila direktorica dječjeg vrtića, otac lučki radnik. Imao je žuljeve na ramenima, velike poput kokošjeg jajeta. Mama ih je premazivala nečim. Kad se rodila moja sestra, nona je odlučila da mama mora napustiti posao i potpuno se posvetiti djeci, mužu i njoj, ne baš tim redom. Pristala je. Bojala se majke. S pravom. Nona je bila gospodarica njenog života. Ispisala ju je iz škole kad je pohađala peti razred iako je bila odlična učenica. Učiteljica Talijanka preklinjala je nonu da to ne učini. Nona je sina, lošeg učenika, poslala na školovanje u Italiju, moju je majku pretvorila u svoju sluškinju. Sin je postao učitelj i direktor škole u Dragi. Noni je njezin ljubimac jako nedostajao. Zato je majka od države zatražila da noni kao „žrtvi fašističkog terora“ – Nijemci su joj zapalili kuću – dodijeli praznu kuću u Mošćeničkoj Dragi. Vlasnica Talijanka bila je isplaćena. Kad smo se iselili iz opatijskog stana, on nije bio vraćen vlasnici. Uselili su se neki drugi „partizani“. Nakon svakog rata plijen pripada pobjednicima. Nona je dobila kuću. I tako smo mi jednog dana – imala sam oko pet godina – sve svoje stvari ukrcali na kamion i krenuli prema Dragi.

Vozač se zvao Amuš. „Kuća“ u koju smo ušli bila je odvratna rupa iz koje sam poželjela izletjeti isti čas i

vratiti se u naš veliki, svijetli stan sa ogromnim vrtom. U prizemlju je bila „kuhinja“ ispod razine zemlje, kroz mali prozor mogli smo gledati ljudske noge koje su nosile vlasnike sa gornje ceste u centar mjesta, na Placu. Dok su jedni silazili, drugi su se penjali, noge, noge, noge. Lijevo od ulaza bila je mala soba sa velikim prozorom kroz koji se moglo, kad se nagneš, vidjeti more udaljeno od „kuće“ dvadeset metara. Uske drvene stepenice vodile su na kat. Tamo su bili zahod i dvije prolazne sobe. U manjoj smo spavale sestra i ja, u većoj roditelji. Prozori su od susjedne kuće bili udaljeni tri metra, balkona nismo imali. Sve su kuće u uskoj uličici – zvali smo je „klanac“ – bile oslonjene jedna na drugu. Tridesetak kamenih stepenica vodilo je do terase koja nije bila ničija. Moj je otac na nju stavio klupu. Starije žene bi sjedile na klupi i gledale u glave prolaznika. Ja bih uvijek sjedila na zidiću, uz rub drugih stepenica, daleko od brbljavih žena. Uživala sam u pogledu na barke u lučici, na more, na kameni stol na kome su prije podne ležale mrtve ribe. Poslije podne su na njemu bili voće i povrće u drvenim kutijama. Prodavao ih je jedini privatni trgovac koga sam do tada ikad vidjela. Vikao je na turiste, tražio da stanu u red, zabranjivao im da diraju voće. Danas na tržnici sa strahom gledam prodavače, ne dodirujem voće ni kad me oni pozovu da ga opipam.

Stranci su voće kupovali na komad. Pjero bi, kad bi pao mrak, stavljao gnjilo voće na hrpu, ja bih se spustila niz desetak stepenica i dobila nekoliko bresaka za sitnu lovu. Dok sam bila mala, nona je malim nožem iz breskve odvajala gnjili dio, kad sam narasla radila sam to sama. Nikad neću zaboraviti okus tih bresaka. Rezak, sladak, topao, vlažan. U obližnjim vrtovima rasle su samo trešnje

i nešpule, to smo i krali i dobivali batine. Bresaka nije bilo u draškim vrtovima. Breskve su se kupovale, one su bile luksuz.

Otac nije na posao dugo putovao iz Drage u Rijeku. Postao je vrtlar. Obožavao je svoj posao, koji nikad tako nije shvaćao. Biljke su bile njegov život. Sve što danas buja i raste u Dragi on je posadio. U svaki bi kamen nešto posadio i to nešto bi uvijek procvalo. Moja je majka do smrti mrzila cvijeće, možda zato jer je mrzila moga oca, ako ga je mrzila. Ja obožavam cvijeće, a mrzila sam oca, ako sam ga mrzila.

Jednoga dana, bilo je ljeto, sjedila sam na svom zidu. Uz stepenice se do mene popela mršava djevojčica kovrčave, guste, smeđe kose, prvi sam je put ugledala. Pogledala me plavim očima i rekla ime. Srela sam nekoga za koga sam mislila da mi je prva prijateljica. Danas znam da nikad nisam imala prijateljicu, ni najbolju, ni bivšu najbolju, jednostavno, voljela sam i volim biti sama. Nadam se da ovo moja jedina i moja najbolja prijateljica neće pročitati. Pred mjesec dana sam sa djevojčicom iz pedeset i neke pila kavu nakon pogreba svoje tete. Gledala sam u te plave, prozirne oči koje ništa nisu izgubile na ljepoti, slušala sam glasni smijeh koji je bio jednako zvonak i pitala se je li moguće da je život iza nje i iza mene. Već?

U prvom razredu nisam bila previše sretna. Ujak mi je bio direktor, ujna učiteljica, ali ipak nisam bila privilegirana. Djeca su bila i ostala surova. Zlostavljači početnici koji će se s vremenom razviti u prave gadove i gadure. Imala sam problem sa krajnicima, stalno sam slinila, zvali su me „slinavi pionir“. Tukla sam se stalno i sa dečkima i sa djevojčicama, nijedna pobjeda mi nije mogla obrisati

suze. Iduće godine, prije nego sam krenula u drugi razred, odvezli su me u bolnicu, sline su prestale teći. Onda su djeca otkrila kakav nos imam. Krumpirast, imam onakav nos kakav ima bilo koji patuljak u vašem vrtu. Kad sam prestala sliniti, zvali su me Patuljak, a bila sam gotovo najviša u razredu. Tada vršnjačko nasilje nije bila tema ni za koga. Psiholozi i pedagozi, koji ni u jednoj školi nisu nikad ništa riješili, došli su kasnije u modu. U mom su se djetinjstvu problemi rješavali šakama. Bila sam Patuljak dok nisu otkrili da me to više ne pogađa. Postala sam Brkica jer su moga oca zvali Brko. Jedini je u mjestu nosio brkove. Film mi je konačno puknuo kad sam bila u osmom razredu. U međuvremenu sam toliko zamrzila oca da me je svako naglašavanje da imam bilo kakve veze s njim gađalo ravno u srce. Jednoga mi je dana za vrijeme odmora, vjerojatno je padala kiša jer da nije, bili bismo u dvorištu, Globus, dječak sa ogromnom glavom, rekao: „Brkica.“ Zgrabila sam ga za ramena, dignula u zrak iako je bio viši i jači od mene, i nabila mu, ne znam kako, glavu na porculansku vješalicu. Ostao je visjeti, djeca su urlala, u razred je ušao moj ujak, skinuo ga sa vješalice, krvi je bilo na sve strane, pozvao je Hitnu, Globus je ostao živ, a ja sam dobila ukor i prestala biti Brkica. Naučila sam lekciju. Ljudi razumiju samo nasilje. Nasiljem možeš doći do slobode.

Život u našoj „kući“ bio je pravi pakao. Majka bi s vremena na vrijeme dobivala posao. Radila je u hotelskom baru, pa u mjenjačnici. Posao bi ili izgubila zbog pića ili bi sama dala otkaz. Bilo joj je draže u konobi, koja nije bila naša, prati stolnjake i salvete za gostionicu udaljenu od kuće desetak metara nego „raditi“. Satima bi iz pjene izvlačila naše plahte ili tuđe stolnjake pa onda na dasci iz

njih cijedila prljavštinu. Ruke su joj bile izgrizene do lakata. Nona je inzistirala da naučim tehniku pranja rublja. Odbijala sam uporno i govorila noni kako ću ja, kad odrastem, imati sluškinju. „Sluškinji netko mora zapovijedati, ako ne znaš posao, nećeš moći kontrolirati sluškinjin rad.“ Nona je bila sluškinja od svoje pete do udaje, i znala je o čemu govori.

Živjeli smo bijedno. Otac bi noću sa ribarima odlazio na more, danju vrtlario, poslije podne spavao. Kad bi bio lovostaj, cijepao bi drva susjedima ili okopavao njihove vrtove. Živjeli smo u jednoj od najbogatijih općina u Jugoslaviji, a sestra i ja nismo imale cipele. Nosile smo gumene opanke, koje je u svojoj rupi u centru Drage izrađivao postolar Berto. Pamtim slike golih žena koje su visjele na njegovim zidovima. Žena mu je bila sitno, pobožno stvorenje koje mu je nosilo čaj. Nona je svoju spaljenu kuću i tko zna koliko tisuća kvadrata zemlje poklonila državi da bi stekla pravo na zdravstvenu zaštitu, a moji roditelji na dječji dodatak. Ipak, ne sjećam se da smo bile nesretne, sestra i ja. U školi smo ostajale do podne. Za marendu smo dobivali žuti, američki sir i šnitu kruha ili debeli komad tvrde marmelade na kruhu. Nisam voljela jesti. Često smo morali jesti rižu na mlijeku. Kad sam bila djevojčica, riža i mlijeko bi mi se penjali u grlo i davili me. Teta, koja nam je u školi dijelila doručak, znala je da ne mogu jesti rižu pa bi mi umjesto nje donijela marmeladu, ponekad čak i kruh premazan slanım, američkim maslacem od kikirikija. Koja poslastica. Moj je ujak saznao da ne jedem ono što jedu svi ostali. Jednom je izašao iz svoje direktorske kancelarije i spustio se u dvoranu u kojoj sam buljila u rižu na mlijeku. „Nećeš se maknuti od stola dok

to ne pojedješ. Jesi li razumjela?“ Nisam razumjela. Ostala sam sjediti tamo sve dok u osam navečer podvornik nije morao zaključati školu. Nisam pojela rižu sa mlijekom. Danas mi je to jedno od najdražih jela. Istanbul pamtim kao grad gdje se može pojesti najbolja riža s mlijekom.

Moj je ujak bio izuzetno zgodan muškarac. Visok, vitak, gusta, oštra, svijetlosmeđa kosa padala mu je na čelo, imao je krupne, zdrave zube, često se smijao, lijepo je pjevao i odlično plesao. Njegova žena, moja teta, bila je prava ljepotica. Crna kovrčava kosa, ogromne, smeđe oči, tamnocrvene pune usne i krasni zubi. Nosila je lijepe haljine, on je uvijek bio u odijelu, bila sam ponosna što sam na neki način dio te porodice. Njihov sin bio je moj najbolji prijatelj, sestra i ja kupale smo se u njihovoj kadi jednom tjedno, teta bi s vremena na vrijeme pred nama lomila veliku Kraš čokoladu sa cijelim lješnjacima. „Teta“, govorila sam, „kad odrastem bit ću bogata i jest ću čokoladu.“ Bila je dobra učiteljica. Voljeli smo je jer se često smijala, ne sjećam se da je ikad itko u razredu dobio jedinicu. Imali smo problema u školi jer smo govorili čakavski, hrvatski nam je bio strani jezik. Kad smo prvi put sjeli u klupe, moja nam je teta pokazala kredu i rekla: „Neka digne ruku onaj tko zna kako se ovo zove.“ Jedino sam ja znala i rekla: „Žes.“ „Kreda, djeco, ovo je kreda.“

Moja je teta bila Ličanka, jedva je razumjela čakavski, što je bilo dobro. Sva su djeca u kući govorila čakavski, u školi hrvatski, rano smo savladali dva jezika. Talijanski nam je bio treći. Draga je za vrijeme rata bila u Italiji. Svi su naši roditelji išli u talijanske škole. Kad bi mama i nona jedna drugoj htjele nešto reći, a nisu željele da mi razumijemo o čemu govore, slušale bismo talijanski.

Nažalost, ne govorim talijanski, ali ga razumijem. Mama nije željela da naučim „fašistički jezik“. U četvrtom razredu krenuli smo učiti njemački. Mnogi moji vršnjaci iz Drage danas odlično govore tri ili četiri strana jezika i ne drže to nečim posebnim. Svaki je pomorac morao znati engleski, svi koji su iznajmljivali sobe njemački. Mošćenička Draga je bila omiljeno turističko mjesto za mnoge Nijemce. Mi smo se doselili u nju pedeset i četvrte godine. Deset godina iza rata nikome od mještana nije padalo na pamet odbiti Nijemcu iznajmiti sobu. Ponekad bi se smijuljili kad bi im sobu unajmio muškarac bez noge ili ruke. „Sigurno ju je ostavio u Jugoslaviji“, rekli bi, jer nisu bili opsjednuti ratom. Rad je bilo ono što ih je vuklo naprijed. Nikad u životu nisam vidjela toliko vrijednih ljudi. Bavili su se turizmom, ribolovom, uzgajali voće i povrće i radili u nekoj riječkoj tvornici. Svako je dijete starije od jedanaest godina ljetne praznike provodilo radeći. Ja sam prevozila kofere od autobusne stanice do hotela, prodavala sladoled, novine, davala instrukcije, radila u turističkom uredu, na recepciji hotela. Mi djeca rano smo naučili da je rad bitan i da, kako mi je nona stalno govorila, nijedan rad ne prlja ruke. Pa ipak, naša je porodica bila jezivo siromašna.

U školi sam bila dobar đak iako me ništa nije zanimalo osim čitanja knjiga. U prvom razredu dobila sam nagradu „Priče o Titu“ jer sam lijepo napisala zašto volim Tita. Priredba je bila organizirana u vrtu malog hotela, zvao se *Jadran*. Preklinjala sam mamu da mi za taj veliki događaj negdje kupi haljinicu. Sestra i ja smo jedine stalno nosile hlače. Uzalud. Kupila mi je kratke hlačice, popela sam se na pozornicu, uzela nagradu, predala je mami i odjurila

igrati se s djecom. Ne sjećam se jesmo li mi ikad pisali domaće zadaće dok smo išli u prva četiri razreda.

Kad pogledam unazad, sjećam se samo igara. Graničar, lovice na doktore, Indijance i kauboje. Nismo često bili doktori i doktorice, bolje rečeno ginekolozi i ginekologinje. Pred par sam dana na riječkoj tržnici srela zapuštenog starca koji je pred šezdeset i tri godine bio moj ginekolog na krovu hotela *Jadran*. Skrenula sam pogled, bila sam užasnuta, kako sam mogla svoje međunožje predati na milost i nemilost štapiću koga je u ruci držalo takvo čudovište. Srećom, nije me prepoznao. Ili se pravio da me ne prepoznaje. Možda je on pomislio, bože, kako sam pred sto godina mogao pregledavati pičku ove stare vještice. Jednom je naše „pregledavanje“ prekinulo nekoliko mama koje su istovremeno krenule u lov na male perverznojake. Pretpostavljam da smo dobili batine, ali nisam sigurna. Kad mi se već seks mota po glavi, pada mi na pamet kako smo za vrijeme bure od ogromnih valova dugačkim štapovima otimali daske koje bi kasnije poslužile kao ogrijev, sretnici bi se dočepali i ponekog balona. Baloni su bili gumeni, žuti, duguljasti. Lako su se napuhavali. Nisam razumjela zašto mi je nona, kad sam jednom došla doma s balonom u ustima, otela balon i usta dobro oprala sapunom. Moj prvi susret sa kondomom. U mjestu su samo dvije djevojčice imale prave igračke. Male lonce, tave, štednjak, kompletnu, minijaturnu kuhinju. Nezamislivo čudo. Igrale su se na stepenicama svoje kuće, mi ostale gledale smo iz daljine. Igračke im je nona slala iz Italije kamo su nakon rata pobjegli ona i muž. Njihov sin je bio šofer, ogromnim kamionom je prevozio radnike iz Drage u Rijeku. Jednom smo bili na kamionu, on se pokrenuo.

Njegova žena je sa balkona vidjela da se kamion kreće, probudila je muža, dojurio je i zaustavio ga. Mi nismo bili krivi, ipak je njegova žena istukla svu djecu osim svojih kćeri. Otišla sam doma plačući. Rekla sam noni što mi se dogodilo. Otišla je do kuće one žene, lupala je po vratima sve dok joj ova nije otvorila, izvukla ju je za kosu iz kuće i ispljuskala. „Moju Vedranu ne smiješ taknuti. Mlati svoju djecu!“ Mama je bila zgrožena. Jednom je istukla drugu mamu koja me ispljuskala. I opet je moja mama bila protiv svoje. Uzalud. Nona je uvijek bila na mojoj strani i nikad joj nije padalo na pamet da sam ja neke batine i zaslužila. U sebi danas prepoznajem svoju nonu.

Moj četrdesetogodišnji sin imao je problema sa svojom šeficom. Zbog nje je dao otkaz. Nisam joj otišla otkinuti jebenu glavu jer bih imala s njim problema. Nisam joj rekla neka se jebe i vrati u jebenu vukojebinu odakle su se u Rijeku doklatili neandertalci koji su je začeli. Žao mi je zbog toga. Priznajem, primitivna sam, isključiva, puna predrasuda, neobrazovana i divlja. Ne mogu se mijenjati, ne želim se skrivati. Podozrivost prema „strancima“ i isključivost u mene je posadio moj primitivni otac. Ja sam se potrudila da ne evoluiram. On je iz dna duše mrzio popove, komuniste, Cigane, Šiptare, Nijemce, Talijane, Tita, Jovanku, žene, majku, brata, svoje sestre, mene i moju sestru i susjede. Volio je cvijeće, alkohol, pse, moga sina, moju nećakinju i svoga oca. Njega je držao žrtvom opake žene. Moj je nono bio pomorac, njegova žena je često bila sama sa četvoro djece, dvije kćeri i dva sina. Više od svega voljela je biti izvan kuće kad je to bilo neoprostivo. Hodala bi od kuće do kuće, tračala, smijala se glasno, usta pokrivala rukom, vesele, smeđe oči bi joj se caklile

dok bi pričala što je Marija učinila Tonetu, ili Tone Mariji ili Frane Zori. Kad su u dućan u Mošćenicama stigle prve konzerve sa gotovom hranom, ona je otkrila Ameriku. Uvečer bi u lonac sa vodom ubacila konzervu, prokuhala je, slijedećeg je dana moj nonić imao ručak. Zlobni susjedi govorili su da jedino ispred Tonkine kuće postoji „željezno brdo“. U ono vrijeme otpad se nije odvozio, pa je nona Tonka konzerve bacala na hrpu. Kad bi neko dijete ušlo u dućan i kupilo konzervu, prodavačica bi djevojčicu ili dječaka pitala: „Ča ti je Tonka nona?“ Mome je ocu njegova majka, a ona u meni čuča jer mrzim kuhanje više od žohara, bila nepodnošljiva jer se nije uklapala. Njoj se tada nije opraštalo ono što se ženama ni danas ne oprašta, živjela je po svom.

Otac se bojavao moje druge none – Tilda se zvala – i prema njoj je osjećao strahopoštovanje. Ona ga se, jedina u našoj porodici, nije bojala. Kad bi ga uhvatila na šetnici pokraj mora kako grli Slovenke – u zimskom periodu bio je čuvar slovenskog radničkog odmarališta poduzeća *Lesonit* – skočila bi na njega i pokušala mu iskopati oči. Mama je preklinjala nonu: „Ostavite ga na miru. Bolje da je s njima nego doma.“ Nona Tilda je bila ponosna žena, dva puta je ostala udovica. Jedan joj je muž poginuo u američkom rudniku, drugoga je, deset godina mlađeg od nje, ubio magarac. Jako su se voljeli. On se kao mladić, najbogatiji u selu, zaljubio u moju nonu, udovicu sa dvoje djece, svu je svoju imovinu za života dao sestrama samo da „blagoslove“ njegovu vezu. Mojoj mami je bio krasan otac, uvijek je o njemu pričala s mnogo nježnosti. Onaj ga je magarac kopitom tresnuo u preponsku kilu. Kad je

pred pet godina moj muž, mlađi od mene, došao doma i rekao da ima kilu, užasnula sam se. Praznovjerna sam. Srećom, u našem vrtu nema nervoznih magaraca. Otišao je u Zagreb na operaciju. Zbog odličnog kirurga na *Rebru* nisam doživjela sudbinu none Tilde.